

V dvajsetem stoletju so bile tarče nasilja mnoge socialne in interesne skupine. S tanki JLA nad cerkveno procesijo na Vrhniki.

Spregovoriti želim nekaj besed o slovenski duhovni in politični drami v drugi polovici 20. stoletja, o času in razmerah od konca druge svetovne vojne pa do razglasitve samostojne Slovenije, čeprav je obdobje preširoko, da bi ga lahko podrobneje predstavila.

Govoriti verodostojno, nepristransko o dogodkih, ki so tako blizu našemu času, je težko, če pa hočemo to narediti z zgodovinsko kritičnostjo, še toliko težje. Zgodovinsko

Drama 20. stoletja

ski spomin namreč zahteva časovno razdaljo, ki omogoča, da se zgodovinski dogodki precejajo tako skozi sito resničnosti in pravičnosti kot tudi skozi sito čustvene osvobojenosti določenega zgodovinskega trenutka. Mnogi pa, ki so ustvarjali čas, o katerem se danes pogovarjamo in ki je zaznamoval in preoblikoval slovenski narod, so še živi. Zadnja leta pred nastankom samostojne Slovenije so celo del mojih spominov. Vedno, ko se pogovarjam o tem, kako je bilo, "ko smo se osamosvajali", se zavedam, kako subjektiven je pri tem moj pogled, vpet v takratno doživljanje zračnih alarmov ter tankov, ki so se peljali pod našim hribom. Prav zaradi te izkušnje tudi vem, da so spomini, ki so nam jih vsa ta desetletja vsiljevali t. i. zmagovalci, zgolj njihovi spomini. Res je sicer, da so bili presejani skozi sito, toda ne skozi sito resničnosti, pravičnosti in časovne razdalje. To šele počasi dela čas, ki pa jim ni milosten. Mnoge "legendarne bitke naših partizanov" se danes razkrivajo v dobesednem pomenu naziva, ki so jim ga sami dali: "legende". Pri tem se seveda postavlja

vprašanje, kako naj potem sploh verjamemo, karkoli so kdaj rekli in zapisali, če se vsaka njihova "resnica" sprevača v lastno nasprotje. Tako OF ni bila ne demokratična ne pluralna organizacija, kot so trdili, temveč je pomenila totalitarizem in monopol KP, formalno od leta 1943, dejansko pa že od vsega začetka. V Dražgošah ni padlo tisoč partizanov, temveč 27, med katerimi so bili mnogi taki, ki se jih je želelo partizansko vodstvo znebiti, ker niso bili dovolj ali sploh ne predani ideji komunizma. Mnogim Slovencem, ki so jih med vojno pobili, ker naj bi bili izdajalci slovenskega naroda (Ehrlich, Natlačen, Kikelj ...), že takrat niso mogli dokazati nobene krivde, danes pa je njihova nedolžnost še toliko bolj očitna. Tudi izjava lojalnosti škofa Rožmana italijanskim oblastem, ki so jo dolga desetletja zmagovito kazali slovenskemu narodu kot dokaz izdaje Katoške cerkve, se je izkazala za ponarejeno, kar so pravzaprav vedeli že leta 1945, pa so molčali ... Takih primerov je še in še.

Vloga vrednot

V čem je potem sploh smisel govoriti o obdobju, ki ste ga mnogi sami doživljali in ga še ne moremo imeti za del naše zgodovine, če so v ospredju še vedno vaši spomini? Zagotovo je eden glavnih razlogov ta, da se prav prek takih soočanj postopno kristalizirajo in razčiščujejo posamezni pretekli dogodki, ki tako postajajo del zgodovine.

Drugič, dejstvo je, da je čas od druge svetovne vojne pa do naše osa-

mosvojitve, prek kontinuitete pa vse do danes grobo posegel v naš narod. Tako se je s pobojem desetstisočih med vojno in predvsem po njej kot tudi z izgonom praktično celotne gospodarske, politične, kulturne in intelektualne elite popolnoma spremenila struktura slovenske družbe. Ta je tako dobila "novo elito", sestavljeno iz ljudi, ki so prišli iz vrst partizanskega in predvojnega revolucionarnega gibanja in so bili večinoma iz nižjih slojev ter pomanjkljivo izobraženi. Med vojno je bil izprazen tudi celoten kočevski otok, kjer so stoletja živeli Kočevjarji, zaradi česar je bilo mogoče, da je prav tu nastalo prvo osvobojeno ozemlje, in kako ironično, eno največjih slovenskih taborišč.

Čas, o katerem govorimo, je tudi na glavo postavil hierarhijo vrednot, saj so umor, laž, ustrahovanje, izsiljevanje dobili osrednje mesto. S temi sredstvi si je komunistična partija prisvojila oblast in na teh "vrednotah" jo je vsa desetletja obdržala.

Zgodovinarica Helena Jaklitsch